

uist over deze doe ik, geloof band dan deze ik bespreek, en op de Synopsis ladelijk zeggen, Synopsis is ten worden gedaan te te lezen van

citeeren, wat zen op bl. 135;

atiek worden de a geordend. Het t in de Synop- lesia universalis uden (Disp. XL. hil gemaakt tus- vel pura est vel diverheid worden t vel simplicitat Met de dwalende ndament van het erk gemeenschap chismatieke niet. naam van kerk e pluriformiteits

zich beklaagen ld bleef; maar vertaling straks

achtereenvol-

or Prof. Hepp Synopsis weer rstand in zich sia universalis" het algemeen, bizondere, par- N", zegt Prof. aerkt, dat hier i den almanak. Het moet zijn: d), of: „ecce- articulierte ker- or Prof. Hepp rs zijn; ik durf opvattingen en

Prof. Hepp — uurtlijk blijfens n, dan dit: dat l hier „behou- lde, toen deze gemeene kerk) zonderlijk, ver- n hoorden zeg- j).

rische parallel ts en deze Sy-

ier voortbouw l ngetoonde ver- siae singulae"; uliere kerken", aarheid tegen- zelfde stad, merden, ermee en, die samen, ts, onder de als bij ons de n kerkverband). t reeds gelede nog een tweede t, in de door et oog had op f DORP, daar idelijk, dat zij " (particuliere) bedoelt: een e saamvergade- stad, of PRO- ier zooveel als: e een kerk in holland, of in de plaatselijke t van die „pro- t stad of dorp l dadelijk Prof. onstructie was: in plaats tegen- met die andere och plaatselijk, en, ware kerk ekte, en sacra- heele con- eemd is aan dat er uitdruk- a die ééne stad, at ééne LAND, het enkelvoud EEN door de amenten (inter MAAR OOK

door den vorm van het uiterlijk be- stuur; m.a.w. het is een kerk van één en het- zelfde kerkverband; en daarmee blijkt Prof. Hepps heele constructie hier wel te passen voor zijn almanak, maar niet voor de Synopsis. Haar auteurs zouden verbaasd staan bij het lezen van zulke „interpretaties". Zoo'n ecclesia particularis, bijvoorbeeld als LANDSKERK gezien, kan dan natuurlijk „ecclesiae SINGULAE" (plaatselijke kerken, telkens één in één plaats) onder zich hebben, en DAT zou dan zijn wat Calvijn heeft behandeld in die bekende paragraaf der Institutie, die ik reeds uitvoerig besprak. Maar HIER is iets ANDERS bedoeld, dan wat Calvijn bedoelde met zijn „eccle- siae singulae"; de aangewezen fout van het niet- goed-verstaan van het woord „singulae" wrekt zich weer.

Dat laatste laat zich verklaren; niet te verstaan echter is, dat Prof. Hepp zijn fout niet zelf be- merkt heeft, toen hij móet gelezen hebben, dat zoo'n landskerk in de aanvaarding van een zelfde kerkorde haar eenheid bezat.

B. Nog onbegrijpelijk wordt voor mij Prof. Hepps vergissing, als ik weer let op wat een paar regels verder in DIEZELFDE para- graaf te lezen staat; maar door Prof. Hepp weer is overgeslagen. Nadat beweerd is door de Syn-opsis, dat die landkerken en stadkerken (in den Reformatiestijd hadden bepaalde plaatselijke kerken heel vaak een eigen karakter), verspreid over ze particulier waren, in ELK geval dan ook één kerkverband, en één uiterlijken regeeringsvorm hadden, wordt dan vervolgens in de Synopsis op- gemerkt, dat de „universeele kerk", verspreid als ze is over heel de wereld in verscheiden plaatsen, dikwijls wel ingrijpende verschillen aanwijzen kan in den uiterlijken regeeringsvorm, de uiterlijke in- richting, en in liturgische gebruiken, maar toch samenkomt in een wèzenlijke gemeenschap van geloof en sacramenten.

Er is dus geen sprake van, dat die „al- gemeene kerk" in de lucht zou hangen, als een (niemand weet: hoe) „hoogere" eenheid van ver- schieden elkaar binnen de grenzen van één stad of land legensprekende kerken, die dus in één- zelfde landstreek, of dorp, of stad elkaars antipoden, of zelfs maar, varianten zouden zijn, maar desondanks toch maar saam de door Prof. Hepp in Calvijn abusievelijk ingewrongen „alge- meene kerk" zouden „vormen" (niemand weet weer: hoe).

O neen. Want in deze fantastische algemeene-kerk-à-la-Prof.-Hepp staat het zóó: in één land zijn ver- schieden kerkverbanden; die spreken elkaar tegen; maar ze „komen" toch in die algemeene una- sancta-op-papier, en in mooie speeches, bijeen. Maar de kerk van de Synopsis ziet er toch anders uit. Die is GEEN „hoogere eenheid" van elkaar in één ressort bestrijdende speciaal-ker- ken. En dat blijkt weer uit die door Prof. Hepp overgeslagen regels.

Wat er dan staat in die merkwaardige regels? Wel, een zin, dien juist een hoogleeraar in de dogmageschiedenis bijzonder interesseeren moest, omdat hij, behalve in die Synopsis, óók staat te lezen, bijvoorbeeld bij Seeberg, den bekenden man van het leerboek der dogmengeschiedenis (I, 1908, S. 508). Of, als Prof. Hepp soms liever meer dan één auteur wil zien geciteerd, om te erkennen, dat de zaak van beteekenis is voor wie dogmen- historie doceeren moet als de eenige in de Gere- formeerde Kerken: Harnack, I, 1931, 419. Of, als Prof. Hepp misschien liever de kleinere dogmen- historische werken, die dus meer ziffen tusschen belangrijk en onbelangrijk, geciteerd wil zien: Loofs, 1906, S. 209 (vgl. wat den zin van de ook hier aangehaalde plaats betreft): „de kleine" Har- nack, 1905, 86.

De lezer is nieuwsgierig naar dit dogmenhisto- risch geveleugeld woord?

Het is een overbekende zin van Cyprianus (3e eeuw na Christus), een zin, dien hij schreef in zijn verhandeling OVER DE EENHEID DER KERK, en waarin voor de dogmengeschiedenis Cyprianus juist is bekend geworden als de TEGENSTANDER van de door Prof. Hepp gepo- neerde idee der PLURIFORMITEIT, en als de hand- haver der principiële UNIFORMITEIT der kerk: episcopatus unus est, cuius a singulis in solidum pars tenetur. Deze volzin nu beteekent: dat het bisschoppelijk gezag (wij zouden zeggen: het gezag van het generale kerkinstituut) één is; dat de ware, universele kerk, ondanks Prof. Hepps bewering van het tegendeel, haar éénheid vindt juist in een heusch niet abstracte, doch institutioneel uitdrukbare éénheid van kerk- regeering; en van dat ééne bisschoppelijke gezag heeft nu iedere bisschop (elk gezagvoerend insti- tuut) in elke „singuli" (nu niet weer verkeerd vertalen, s.v.p.) particuliere (lands)kerk of episco- paat een DEEL. Maar dat deel hebben ze dan ook slechts in den samenhang van een zicht- bare eenheid, binnen welke variaties (in leer of liturgie) nooit antithesen van ja-contra-reen (in het instituut) kunnen zijn.

Déze cypriaansche volzin staat daar nu rustig en wel in die Synopsis, die dan de bloeiende bon- gerd van de pluriformiteitsboom bij Prof. Hepp heet... Let wel: die zin van Cyprianus, die in de

dogmageschiedenis bekend staat als de vader van het roomsche kerkbegrip; als de man, die tegen- over Prof. Hepps opmerking, dat overal, waar men maar Gods Woord goed preekt (etc.) een ware kerk is, tot de dissenters, met wie hij, JUUST over hun recht van afzonderlijk-gaan-staan, bitter gestreden heeft, dezen zin, met nog heel veel andere, als wapenen keert; als de man, die in zijn bekend geschrift over de EENHEID der kerk juist met hand en tand de INSTITUTAIRE een- heid verdedigt; die aan de dissenters, al spreken ze nóg zoo „dierbaar", en al preeken ze nóg zoo stichtelijk, niet zonder sacraments-uitreiking, zoo heel gezond de vermaning richt, dat ze nu eens niet langer misbruik maken moeten van 't woord, dat ook Prof. Hepp citeert, maar tegen Synopsis- Cyprianus aanwendt: waar twee of drie in Mijnen naam vergaderd zijn, daar ben ik in het midden. Want, zoo zegt Cyprianus dan, die belofte geldt van wie (naar Christus' vlak eraan voorafgaand woord) eendracht houdt met het kerkinstituut; en wie zich afzondert, zondigt juist tegen die eendracht, en wordt dus nooit een ware kerk, al preekt hij ook zuiver, en zoo. Cyprianus, dat is de man, die de eenheid der kerk voorstelt onder het beeld van den rok van Christus, die zonder naad was (kom daar eens om bij die misduide „ecclesiae singulae" van Prof. Hepps onjuiste Calvijn-interpretatie!). Cyprianus, die heeft de leus geïmporteerd, welke ook in de Ned. Geloofsbeli- denis staat: dat buiten de kerk geen zaligheid is (men mag dan ook deze uitdrukking niet losmaken van Cyprianus' pleit voor de eenheid der kerk-in-het-zichtbare, niet losmaken van zijn door de Synopsis op dit punt („unde") gelijkt theorie, dat de kerk MOEDER der geloovigen is, niet door een tegenover de zichtbare institutionele eenheid uitgeroepen, en dan verder tot ontlasing der scheurders-con- scienties ausgenützte, maar toch oncalvijnsch ge- abstraheerde onzichtbare kerk-heerlijk- heid, doch in haar steeds meer te realiseren in- stituut-eenheid).

Dat Prof. Hepp over dien dogmenhistorisch be- faamden cypriaanschen zin is heengeloopen, ver- baast me. Maar het is nu eenmaal zoo. Doch ik grijp deze gelegenheid aan, om aan degenen, die zoo gemakkelijk tegenover „De Reformatie" met het praedicaat „roomsch" klaar staan (en dat doet heusch niet Dr J. G. Ubbink alleen... helaas) eens te herinneren, dat zóó de Synopsis, en ook zóó de Ned. Belijdenis te verstaan is; en dat Prof. Hepp eens wat minder gauw erbij moet zijn, aan zijn studenten te verzekeren, dat wie er anders over denkt, dan hij, in het hart der Reformatie snijdt, excusez du peu. Geen water van de zee wisch weg, dat juist daar, waar Prof. Hepp de „roomsche" gedachten van zijn mede-gereformeer- den meent te zien „wegwerken" met de pluriformiteitsgedachte, dat juist dáár de ook door Rome zoo sterk geaccentueerde eenheid-in-kerk- instituut als principieel vereischte wordt geleerd, door de Synopsis. Niet, dat daarmee de roomsche ambts-gedachte aanvaard is; dat zal de Synopsis straks wel anders leeren, als ze Rome onder den antichrist ziet staan... Maar dat er naar één instituut moet gejaagd worden, en dat pluraliteit van instituten in één stad of land nooit met den mooien naam van pluriformiteit mag worden goed- gepraat, dat zegt Cyprianus, dat zegt de Syn-opsis, en dat moet zeggen ieder, die tegen de gereformeerde belijdenis geen gravamen indient, en toch beweert, ze historisch-trouw te interpre- teeren. Wanneer Goebel, Kath. Apologetik, 1930, zich op Cyprianus beroept, gelijk ook andere roomschen het doen, dan zal Prof. Hepp, wiens rede over „Gereformeerde Apologetiek" wij ken- nen, tegenover de roomsche apologetiek de gere- formeerde alleen dan zuiver kunnen stel- len, indien hij op de lijn der Synopsis komt, en niet langer, onder den schijn van zich daarop te beroepen, haar probleemstelling ver- wringt, gelijk bleek, en helaas nog blijken zal.

C. Want we zijn er nog niet. Prof. Hepp gaat verder: „In de WARE kerk wordt (door de Syn-opsis) verschil gemaakt tusschen de zuivere en de onzuivere." Aldus al weer Prof. Hepp.

Maar, dat is ook al weer onjuist. Er staat niet: de wáre kerk is (ten aanzien van leer of leven, zeden) zuiver of onzuiver; doch: deze ZICHTBARE kerk is zuiver of onzuiver (Synopsis, 441, XXXVII). Waarom die woordverandering, als men a) op een voor het gereformeerde denken kardinaal punt zijn eigen dogmenhistorische reputatie als promotor aan een gereformeerde uni- versiteit hoog moet houden, en b) anderen gaat beschuldigen van in het hart der Reformatie te snijden? Ik vraag dit met ernst, omdat de Synopsis eerst spreekt over de ZICHTBARE kerk, de kerk, zooals ze zich aandient, en dan dáár bij de onderscheiding maakt van dwalende, kettersche en schismatieke kerk, tot en met § 42, en eerst DAARNA, dus in § 43, zegt: wat de WARE kerk is, en hoe men die kan onderscheiden. En juist bij § 42 houdt Prof. Hepp op.... De § 43 wordt dan maar verder niet meer meegerekend; en, hoewel eerst DAAR de WARE kerk wordt omschreven, beweert Prof. Hepp maar rustig, dat dit al gebeurt in § 37, waar het echter over

de kerk gaat, gelijk ze zich voor de oogen voordoet....

D. Ja, maar zal Prof. Hepp zeggen: ook de kettersche (haeretische), en ook de schismatieke kerk „blijven den naam van KERK behouden", zie het citaat. Kom aan, is dat ook al een argu- ment? In dezelfde plaatsen, die Prof. Hepp citeert, hij heeft ze dus gelezen, staat, dat wie hardnekkig volhardt in de dwaling, — en dat wordt als het kenmerk van de haeretische (kettersche) kerk gezien — is te houden voor een heiden en tolle- naar. Ware kerk??? En die schismatieke kerk? Ja zeker, zegt de Synopsis, die is precies even slecht als de kettersche. De kettersche zon- digt tegen het geloof. Maar de schismatieke, al geloofd ze met ons hetzelfde, zondigt tegen de broederlijke liefde, want ze richt ge- separeerde samenkomsten op, en dat mag ze niet doen, het is een ongeoorloofde (iniquus) dis- scissie. Prof. Hepp zegt: als ze maar de waarheid preeken („hetzelfde gelooven als wij") dan is teen ware kerk. De door hem zoo hoogge- loofde Synopsis zegt: pardon, dan is het een scheurkerk, met ongeoorloofde gesepareer- de samenkomsten. En men mag er volgens de Synopsis geen gemeenschap mee oefe- nen; men mag haar leden dus ook niet troosten met de gedachte: we zijn toch maar eigenlijk één, want zulke anti-cypriaansche zoethouders- gebruiken de leer van de onzichtbaarheid der kerk ten koste van de majesteit der kerk, welke wil ver- toond worden in het zichtbare.

En als Prof. Hepp soms nu nóg zijn studenten troosten wil met het argument: ze heeten dan toch maar kerk, in die Synopsis, dan zou ik antwoor- den: natuurlijk, want het ging niet, zooals U fan- taseert, over de WARE kerk, maar over de kerk, gelijk ze zich voor oogen vertoont (visibilis). En... leest U eens enkele bladzijden verder? Daar hoet ook de Roomsche Kerk „kerk", hoewel ze, wat wel niemand meer onder ons beweren zal, volgens de Synopsis inplaats van onder Christus onder den Antichrist staat. Is dat gebruik van den naam kerk ook al een argument?

E. Ja, maar, zegt Prof. Hepp, ik ben nog niet uitgepraat; want die Synopsis zegt maar: de ZUI- VERE KERK, hoor toe, de zuivere KERK moet gemeenschap oefenen met de dwalende kerk, die het fundament van het geloof niet aantast, zoo staat het in de Synopsis, kijkt u maar zelf, zegt triumfantelijk Prof. Hepp. Nu, ik kijk dan zelf; en dat is maar goed ook, want nu zie ik, dat Prof. Hepp al wèer een fout be- gaat, en niet zoo'n kleine ook. Er staat let- terlijk niets van, dat de zuivere KERK ge- meenschap moet oefenen met de dwalende. Er staat heel gewoontjes, dat een CHRISTENMENSCH gemeenschap moet en mag oefenen met een dwa- lende kerk (daarover straks). Queritur hic, an cum Ecclesia haeretica et schismatica liceat CHRIS- TIANO communionem colere: de vraag is, of een christen, een christen-individu, gemeenschap oefenen mag met een kettersche, of scheurkerk. Antwoord: een christenmensch moet geen gemeen- schap oefenen met de kettersche en schismatieke (ieder geloovige moet dus breken met een kerk, die hetzelfde GELOOFT als de kerk, welke de wettige lijn voortzet), maar een christenmensch moet NIEF breken met een kerk, die „simpliciter" dwaalt, d.w.z., die wel dwaalt, maar die — het staat er heel duidelijk — bereid is, de fouten te verbeteren, als ze haar getoond zijn (§ 38). Wat is daar voor vreemde in? WIE dergenen, die Prof. Hepp zoo als epigonistische reformatie-hart-versnijders ten toon stelt, heeft dat ooit geloofd? Prof. Hepp verzekert zijn studenten, dat hij van de opvatting dezer laatste een „nauwgezette analyse" heeft gedaan. Ik hoop, dat ze een tikje nauwgezetter is, dan zijn analyse van Calvijn en de Synopsis. Maar dat is tot daar aan toe. Uit die „nauw- zette analyse", aldus verzekerd zijnde, ontleen ik het récht, te beweren, dat, behalve de Feenstra, De den Houting, De v. t'Veer, e.a. ook ik door Prof. Hepp ben bestudeerd, en nauwgezet geana- lyseerd (deze zijne bewering is de vaste grond voor mijn anders misschien nog theoretisch aan- vechtbare stelling, dat Prof. Hepp ook aan mij móet hebben gedacht). Welnu, dan móet Prof. Hepp weten, dat ik herhaaldelijk precies het- zelfde gezegd heb, als de Synopsis wil. Het zou ook niet anders kunnen. Wie loopt een kerk uit, zonder eerst te trachten, haar te verbeteren? Wie, behalve een scheurmaker? Prof. Hepp fantaseert hier TWEE kerken, want dat komt hem te pas: de zuivere (nr 1), en de dwalende (nr 2); en dan moet nr 1 met nr 2 gemeenschap oefenen, colere, staat er. Klaar zijn we. Maar het staat in de Synopsis nu net precies anders. Het staat er zóó: Ergens in een plaats, of in een land, breekt dwaling uit. Niet eruit loopen, zegt nu de Synopsis, en ook niet zeggen: het staat me niet aan, ik maak maar dadelijk een nieuwe kerk, want die is toch „waar", als ik maar voor een goeien dominee zorg, dien ik met mijn autoriteit, want ik ben toch zoo'n autoriteit, op- dracht geef, namens Christus de sacramenten te bedienen! Neen, zegt de Synopsis, zoo'n kerk lie dwaalt, loopt gevaar, zich af te zonderen. Pro- beer ze te verbeteren, opdat ze van schisma worde